

[แห ล ง ใ ต้]

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์

อดีตอาจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

วันนี้เรามา “แหล่งใต้” ว่าด้วยการส่งเสริมการกีฬากันต่อ นะครับ สำหรับกีฬาที่ผมอยากเรียนเสนอในวันนี้ เป็นกีฬาที่รู้จักและนิยมเล่นกันทั่วโลก ได้แก่ “ว้าว” ซึ่งจะใช้ว่า “เล่นว้าว” หรือ “แข่งว้าว” ก็ได้ครับ

ว้าว

“เล่นว้าว” เป็นการเล่นสนุกไม่มีการแข่งขัน แต่ถ้าเป็นการ “แข่งว้าว” ก็คือการนำว้าวมาแข่งขันกัน เป็นกีฬา ว้าวเป็นการเล่นของเล่นอย่างหนึ่ง ที่ผู้ใหญ่เล่นได้ เด็กก็เล่นได้ และเล่นกันได้ทั้งชายและหญิง

การเล่นว้าวมีเล่นกันในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ในประเทศไทยก็มีเล่นกันทุกภาคโดยเฉพาะในปักษ์ใต้มีการเล่นว้าวกันทั่วไปทุกจังหวัด แต่ที่มีชื่อเสียงในการแข่งว้าวมากที่สุด เพราะมีการประกวด มีการแข่งขัน ไม่เพียงจัดให้มีการแข่งขันกันเฉพาะนักเล่นว้าวชาวไทยเท่านั้น ยังมีชาวต่างชาติ เช่น มาเลเซีย บรูไน และสิงคโปร์ส่งว้าวเข้ามาประกวดและแข่งขันด้วยก็คือ การแข่งว้าวที่จังหวัดสตูลและจังหวัดสงขลา

การเล่นว้าวนี้ เริ่มแรกผู้เล่นก็ต้องมีว้าวเป็นของตัวเองเสียก่อน ผู้ใหญ่หรือเด็กตัวโตที่สามารถทำว้าวเป็นอาจจะชวนเด็กๆ หรือน้องๆ หลานๆ ให้มาช่วยกันทำว้าวเล่นกันได้ นับเป็นการส่งเสริมงานฝีมือหรือหัตถกรรมได้อีกส่วนหนึ่งด้วย เพราะการทำว้าวทำได้ไม่ยากนัก

อุปกรณ์ที่ใช้ทำว้าว สิ่งแรกที่สำคัญก็คือ โครงว้าว มักทำจากไม้เบาๆ โดยเฉพาะไม้ไผ่สีสุกใช้ทำว้าวได้ดีที่สุด เพราะว้าวเนื้อไม้เหนียว ทนทาน หยุนตัดให้เป็นรูปต่างๆ ได้ง่าย มีสปริงดีและไม่หักง่าย ถ้าได้ไม้ไผ่ลำเดียวกันก็ยิ่งดี เพราะเนื้อไม้จะได้มีความแข็ง เหนียวเหมือนกันตลอด เมื่อได้ไม้ไผ่มาแล้ว ก็ต้องตากให้ไม้ไผ่แห้งสนิทเสียก่อน นำไม้ไผ่มาผ่าตัดให้สั้นบ้างยาวบ้างจำนวนที่ตอนก็อันขึ้นอยู่กับว่าจะทำว้าวอะไร แต่อย่างน้อยก็ต้องมี 2 ชิ้น ชิ้นหนึ่งใช้ทำเป็นนอกว้าว อีกชิ้นหนึ่งใช้ทำปีกว้าวต้องเหลาให้ปลายปีกเล็กเรียวและตัดให้โค้งโดยใช้น้ำมันทาแล้วลนไฟให้ร้อนก่อนจึงตัดที่สำคัญ คือ ต้องให้เหลือส่วนผิวของไม้ไผ่ติดอยู่ด้วย

เพราะผิวไม้ไผ่จะทำให้เกิดสปริง มีความเหนียวและไม่หักง่าย

เมื่อได้ไม้โครงมาแล้วก็นำมาวางให้เป็นรูปร่างของว้าวตามที่ต้องการแล้วนำเชือกมามัดโครงว้าวเข้าด้วยกันให้แน่น ถ้าต้องการให้แน่นดีก็นำเอายางไม้ เช่น ยางสนหรือยางประดู่ มาทาตรงที่มีดเชือกไว้

อีกทีหนึ่งว่าเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง ก็ใช้เชือกผูกให้เป็นโครงว่าวแล้วใช้เชือกซึ่งตรึงว่าวให้เป็นตาข่าย เพื่อให้แน่นหนายิ่งขึ้นต่อจากนั้นก็นำกระดาษฟาง กระดาษสาหรือกระดาษแก้วสีต่างๆ มาติดกาว ทาหยาบติดกระดาษเข้ากับแนวของโครงว่าวติดกระดาษส่วนเกินออก เสร็จแล้วอาจใช้สีน้ำหรือกระดาษสีตัดเป็นรูปหรือลวดลายต่างๆ เช่น ดวงเดือน ดวงดาว รูปสัตว์ต่างๆ เพื่อช่วยทำให้ว่าวเกิดความสวยงามเพิ่มขึ้น ว่าวบางชนิด เช่น ว่าวปักเป้า อาจจะต้องมีแถบผ้าหรือแถบกระดาษเล็กๆ ยาวๆ ใช้สำหรับทำเป็นหาง หรือทำเป็นหูเพื่อถ่วงให้ว่าวทรงตัวดี การทำว่าวจะต้องพิถีพิถัน เพราะถ้าทำว่าวไม่ถูกส่วนบางที่ว่าวกก็ชักไม่ขึ้น

ต่อจากนั้นก็ใช้เชือกหรือสายป่าน ใช้ผูกทำเป็นสายซุง (สายคะนอง พานซงหรือพานทรง) คือ เชือกเส้นสั้นๆ มีความยาวประมาณความยาวของไม้เอกว่าว เอาปลายเชือกทั้งสองด้านผูกเข้ากับเอกว่าวให้มีระยะห่างกันพอสมควร เมื่อจะเล่นก็ใช้สายป่านยาวๆ ที่จะใช้เป็นเชือกชักผูกเข้ากับสายซุง ให้เป็นมุมเฉียงได้ระดับพอเหมาะเมื่อวางว่าวหรือชักว่าว ตัวว่าวจะต้านลม ทำให้เกิดความสมดุล ว่าวจะลอยตัวอยู่บนอากาศได้ ตอนนี้เราก็ได้ว่าวเป็นของตัวเองที่พร้อมจะนำไปชักเล่นหรือแข่งขันได้แล้วละครับ

ประเภทของว่าว เขาแบ่งว่าวออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ว่าวแผง เป็นว่าวที่มีแต่ส่วนกว้างและส่วนยาว ไม่มีความหนา เช่น ว่าวจุฬา ว่าวปักเป้า ว่าวอีลุ้ม ว่าววงเดือน ฯลฯ
2. ว่าวภาพ คือ ว่าวที่ประดิษฐ์ให้มีลักษณะพิเศษ นอกจากมีส่วนกว้างและส่วนยาวแล้ว ก็ยังมีส่วนหนา คล้ายหุ่นจำลอง เช่น ทำเป็นรูปกล่องสี่เหลี่ยม ทำเป็นรูปขวดทรงกลม ทำเป็นรูปคน รูปรถยนต์ ฯลฯ

ว่าวแผงนิยมทำขึ้นมาเพื่อแข่งขันหรือประกวด

กัน ส่วนว่าวภาพจะทำสำหรับชักขึ้นอวดรูปร่างให้ดูสวยงาม เกิดความคิดหรือดูแล้วสนุกสนาน นิยมชักให้ลอยอยู่ในอากาศให้คนชม (ยุพิน คชาตรี. 2526 : 13)

การเล่นว่าว เป็นกีฬาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนคนบางชาติให้ความสำคัญกับว่าวมก เช่น ชาวจีนถือว่า วันที่ 9 เดือน 9 เป็นวันประเพณีว่าว ญี่ปุ่นถือว่า วันที่ 5 เดือนพฤษภาคม เป็นวันเด็กชายครอบครัวที่มีลูกชายจะทำว่าวรูปปลาผูกเสาไม้ไฟไว้หน้าบ้าน ว่าวตัวหนึ่ง หมายถึง ลูกชายคนหนึ่งในอินเดียมีวันสำคัญในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เรียกว่า “ตัดเชรา” เป็นวันนัดเล่นว่าวที่ใช้ป่านมีคนชมกันทั้งเมืองไม่ว่าจะเป็นคนมั่งมีหรือยากจน (อุทัย สินธุสาร. 2522 : 4040)

คนไทยนิยมเล่นว่าวมาตั้งแต่โบราณกาลพงศาวดารภาคเหนือกล่าวว่า “พระร่วงเจ้าทรงว่าวจนขาดลอยไปตกถึงเมืองตองอู” (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2521 : 66) ในสมัยสุโขทัย นางนพมาศ (2513 : 108) กล่าวว่า “เดือนยี่ ถึงการพระราชพิธีบวงสรวงเกษกษิงพระโคกนเลียงเป็นนักขัตฤกษ์ หมุ่ นางในก็ได้ดูซูดชักว่าวหงาว ฟังสำเนียงเสียงว่าวร้องเสนาะลั่นฟ้าไปทั่วทิวาราตรี” ในสมัยกรุงศรีอยุธยา จากคำให้การของชาวกรุงเก่าและคำให้การของขุนหลวงหาวัด (2515 : 261) ได้กล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับว่าวไว้ว่า “ในเดือนอ้าย มีพระราชพิธีคลิ้ม คือ พิธีชักว่าวเรียกกลม เป็นพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์จะต้องทรงว่าวทุกคืนตลอดฤดูหนาว โดยมีเสนาอำมาตย์คอยผลัดเปลี่ยนถือสายป่านบังคับว่าว” การเล่นว่าวยังเป็นกีฬาที่นิยมแพร่หลายต่อมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีการแข่งขันว่าวกันอย่างสนุกสนานจนถึงปัจจุบันมีการแข่งขันว่าวกันที่สนามหลวง มีการชิงถ้วย

พระราชทานและใช้ดนตรีไทยมาบรรเลงประกอบการแข่งขันว่าวด้วย (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. 2548 : 28)

การแข่งขันว่าว

ชาวไทยในภาคกลางนิยมนำเอาว่าวจุฬากับว่าวปักเป้ามาแข่งขันกัน การแข่งขันก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ ด้วยการแบ่งพื้นสนามที่จะใช้แข่งว่าวออกเป็น 2 ส่วน โดยใช้เชือกขึงไว้เป็นแนวเหนือศีรษะ และจะปักธงไว้ด้านข้างสนามเพื่อเป็นที่สังเกต ว่าวจุฬาจะเป็นฝ่ายอยู่ด้านเหนือลม ว่าวปักเป้าจะอยู่ด้านใต้ลม ฝ่ายว่าวจุฬาจะเป็นฝ่ายชักว่าวของตนให้ลอยมาอยู่ในแดนของปักเป้า เมื่อเริ่มการต่อสู้ จุฬาและปักเป้าจะต้องส่ายเข้าหากัน ถ้าปักเป้าคว้าจุฬาให้ตกลงในแดนของตนได้ ปักเป้าก็ชนะ ถ้าจุฬาดึงปักเป้าให้ตกลงในแดนของจุฬาได้ จุฬาก็ชนะ

ในการต่อสู้กัน จุฬานอกจากตัวจะโตกว่า แล้วก็ยังมี “เครื่อง” ได้แก่ “จำปา” กับ “ลูกดิ่ง” เป็นอาวุธ “จำปา” ทำจากไม้ซีกเหลาให้กลม หรือใช้หวายไม่เกิน 6 ซีก ยาวไม่เกิน 9 นิ้ว คัดส่วนปลายให้บานออกเหมือนกลีบดอกจำปา แล้วมัดติดเข้ากับสายป่านที่ใช้ชักว่าว ถ้าว่าวใหญ่มีได้ 5 ดอก ว่าวเล็กมีได้ 3 ดอก ดอกแรกผูกห่างจากคอสายซุงเล็กน้อย ดอกต่อมามัดเว้นระยะให้ห่างกันเล็กน้อย นอกจากนี้ก็ยังมี “ลูกดิ่ง” ทำด้วยวัตถุจำพวกโลหะหนัก ไม่เกิน 1 บาทหรือ 7.5 กรัม ผูกห้อยลงมาระหว่าง “จำปา” ยาวราว 1 ฟุตเศษ อาวุธทั้งสองนี้รวมเรียกว่า “เครื่อง” ใช้สำหรับคว้าพัน มัดหรือดึงให้สายป่านหางหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของ “ปักเป้า” มาติดหรือคอยพันไม่ให้ปักเป้าทำร้าย เรียกว่า “คว้าติด” สาวไปจนกว่าทำให้ปักเป้าตาย เพราะเสียหางหรือเสียการทรงตัวสามารถดึงเข้ามาตกลงในแดนของจุฬาได้ จุฬาก็จะได้รับชัยชนะ การสาวป่านนี้จะต้องใช้ “รอก” หรือ “ม้านั่ง” ที่มีรอกติดอยู่มาตั้งทับสายป่าน แล้วให้คนหลายคนช่วยกันจับสายป่านวิ่งไป เรียกว่า “วิ่งรอก” หรือ “รอก” ผู้เล่นฝ่ายจุฬาต้องใช้คนมาก นอกจากคนชักซึ่งคอย “คว้าติด” แล้วต้องมีคนวิ่งรอกอีกประมาณ 5 - 6 คน

ส่วนฝ่ายปักเป้า ตัวเล็กกว่า เสียเปรียบจุฬา แต่ก็มียาอาวุธร้าย ได้แก่ “เหนียง” คือ เชือกที่ใช้ทำสายป่านนั้นแหละ ปลายด้านหนึ่งผูกเข้ากับสายป่านที่ใช้ชัก ให้อยู่ห่างจากสายซุงลงมาเล็กน้อย ปลายอีกข้างผูกเข้ากับสายป่านต่อลงมาประมาณ 4 วา หย่อนให้ตกท้องช้าง คล้ายๆ บ่วง นี่แหละคืออาวุธที่ปักเป้าจะใช้ทำร้ายว่าวจุฬาได้ ด้วยการล่อจุฬาให้เข้า “เหนียง” หรือบ่วงนี้แล้วพันให้ว่าวจุฬาเสียศูนย์หรือเสียการทรงตัว หางของปักเป้าก็ใช้เป็นอาวุธพันตัวจุฬาได้ หรือใช้ตัวว่าวปักเป้าเข้าประกอบให้ติดอยู่กับไม้อก ที่ปักหรือที่ขาบของจุฬา เรียกว่า “ประกอบ” จุฬาดีนไม่หลุดก็จะตกลงในแดนของปักเป้า ปักเป้าก็เป็นฝ่ายชนะ (อุทัย สินธุสาร. 2522 : 78)

การแข่งขันว่าวของภาคใต้ ไม่นิยมเอาว่าวมาต่อสู้กัน แต่ที่มีการแข่งขันที่จัดกันอย่างยิ่งใหญ่ที่จังหวัดสตูลและสงขลา มีการประกวดหรือแข่งขันกัน มีว่าวจากต่างประเทศ เช่น มาเลเซีย บรูไนและสิงคโปร์ ส่งว่าวมาประกวดด้วย ซึ่งแบ่งการประกวดออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (อำพล สุวรรณธาดา. 2523 : 68)

1. ประเภทสวยงาม เป็นการประกวดว่าวแผงเน้นที่รูปร่าง โครงสร้างของว่าวได้สัดส่วนสัมพันธ์กันหรือไม่ ทั้งหัว ปีก ขาบ นอกจากนี้ก็จะพิจารณาความสวยงามของสี สัน ภาพหรือดอกดวงบนตัวว่าว ตลอดจนถึงพู่ห้อยและเครื่องประดับว่าวอย่างอื่น ๆ ที่ทำให้ว่าวดูงดงาม

2. ประเภทขึ้นสูง นิยมใช้ว่าววงเดือน (ซึ่งชาวไทยมุสลิมเรียกว่า “วาบูนแล”) ว่าววงกว่าวควาย อาจจะมีแอกที่ทำให้เกิดเสียงดังหรือไม่มีแอกก็ได้ ทำการแข่งขันครั้งละ 2 ตัว ว่าวตัวใดขึ้นสูงกว่าก็จะชนะ ได้เข้ารอบไปแข่งกับตัวอื่นต่อไป จนกว่าหมดคู่แข่งขัน ว่าวตัวนั้นก็จะเป็นผู้ชนะ

3. ประเภทขึ้นทวนหรืออยู่บนท้องฟ้านาน นิยมใช้ว่าววงเดือน ว่าวควาย ว่าวนกหรือว่าวแผงชนิด

การแข่งขันว่าวของภาคใต้ ไม่นิยม เอาว่าวมาต่อสู้กัน แต่ที่มีการแข่งขัน ที่จัดกันอย่างยิ่งใหญ่ที่จังหวัดสตูล และสงขลา มีการประกวดหรือ แข่งขันกัน

อื่นก็ได้ แต่ต้องเป็นว่าวที่มีแอก ทำให้เกิดเสียงดัง
ด้วย เรียกว่า ว่าวหง่าว โดยการชักว่าวผูกค้ำคืนไว้
ว่าวตัวใดลอยอยู่ในท้องฟ้าได้นานตลอดคืน ถือว่า
เป็นฝ่ายชนะ

4. ประเภทเสียงดีหรือเสียงดังต้องเป็นว่าวชนิด
ที่มีแอก (ว่าวหง่าว) ทำให้เกิดเสียงเท่านั้นทั้งว่าว
วงเดือน ว่าวควาย ว่าวนก เป็นการประชันเสียงดัง
ของแอกที่ติดกระหนาบอยู่ที่คอของว่าวแต่ละตัว
มีคณะกรรมการตัดสินว่าว่าวตัวใดมีเสียงดีหรือเสียง
ดังของแอกมากที่สุดก็เป็นฝ่ายชนะ

ปัจจุบันมีการเพิ่มประเภทของการประกวดว่าว
เพิ่มขึ้น ได้แก่

5. ประเภทความคิด คือ ใช้ว่าวแผงหรือว่าวภาพ
อาจมีภาพและตัวอักษรประกอบแสดงความคิดออก
มาผ่านตัวว่าว เพื่อสะท้อนปัญหาสังคม เศรษฐกิจ
การเมือง ฯลฯ เช่น การต่อต้านยาเสพติด การสร้าง
เสริมประชาธิปไตย การต่อต้านโรคติดต่อ การส่งเสริม
การท่องเที่ยว ฯลฯ แล้วแต่ใครจะมีแนวคิดอย่างไร

6. ประเภทตกขบขัน ด้วยการใช้ว่าวแผง
หรือว่าวภาพที่ทำเป็นว่าวรูปแบบต่างๆ มีภาพหรือ
อักษรประกอบ เพื่อสะท้อนภาพปัญหา สังคม
การเมือง เศรษฐกิจ หรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ หรือภาพ
ล้อเลียน เสียดสีประชด เช่น การ์ตูนล้อการเมือง
ล้อเลียนโฆษณา ล้อเลียนดารา ฯลฯ

ว่าวเป็นกีฬาและเป็นการเล่นของเล่นที่ให้
ประโยชน์อย่างมากมาย และสามารถเล่นร่วมกันได้
ทุกเพศทุกวัย ทุกเชื้อชาติทุกศาสนา นอกจากจะให้

ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังเป็นกีฬาที่ส่งเสริม
ความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่คนในครอบครัวและ
หมู่คณะได้เป็นอย่างดีทั้งยังมีส่วนในการสืบสาน
วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดออกมาทางรูปแบบของว่าวที่
เป็นเอกลักษณ์แบบไทยๆ ให้คงอยู่ตราบเท่าเมื่อใดที่มี
ลมว่าวพัดผ่านมา โดยเฉพาะราวๆ เดือนกุมภาพันธ์
หรือมกราคมของทุกปีจังหวัดสตูลกับจังหวัดสงขลา
ได้จัดให้มีการแข่งว่าวนานาชาติที่ยิ่งใหญ่ขึ้นผมก็ขอ
เชิญชวนท่านทั้งหลายไปเที่ยวชมการแข่งขันว่าวและถ้า
ท่านได้นำว่าวของท่านเข้าร่วมประกวดหรือแข่งขัน
ด้วยท่านก็จะรู้ว่าว่าวเป็นกีฬาที่สนุกสนานจริงๆ
ครับ (๕)

เอกสารอ้างอิง

คำให้การของชาวกรุงเก่าและคำให้การของขุน
หลวงหาวัดฉบับหลวงสารประเสริฐ
อักษรนิติ. 2515. พระนคร :
คลังวิทยา.

นพมาศ, นาง. 2513. ตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์.
(พิมพ์ครั้งที่ 14). พระนคร :
ศิลปาบรรณาคาร.

ยุพิน ธชาติศรี. 2526. ว่าวไทย. กรุงเทพฯ :
สุวีริยาสาส์น.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2521. มรดกไทย. กรุงเทพฯ :
ปาณยา.สมปราชญ์ อัมมะพันธ์.
2548. กีฬาพื้นเมืองภาคใต้.
กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

อำพล สุวรรณธาดา. 2523. “ว่าววงเดือน”,
ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้. ปัตตานี :
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อุทัย สินธุสาร. 2522. สารานุกรมไทย
เล่มที่ 8. กรุงเทพฯ : อาศรมศิลป์
และศาสตร์.